

Alın Terini Korumak

İnsan, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimlerini sağlamak için çalışmak zorundadır. Çalışma hayatında yer alan kişi kendi işinin patronu olabileceği gibi işveren olarak çalışma hayatında yer alan başkalarının işini yapmak zorunda da kalabilir.

Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan devasa fabrikalar ve bunlarla birlikte finans, muhasebe ve pazarlama gibi kendi alanlarında uzmanlaşmış bilim dallarının ortaya çıkması, kendi hesabına çalışanların sayılarını azaltarak fabrikalarda ya da farklı işyerlerinde başkalarının emri altında çalışanların sayılarını artırmıştır. Bu tür işyerlerinde işveren pozisyonunda olan kişiler, işlerin yerine getirilmesinde başkalarının katkılarına ihtiyaç duymaktadırlar. Karşılıklı çıkar ilişkilerinin geçerli olduğu işçi-işveren ilişkilerinde tarafların hakları 'iş hukuku' ilke ve prensipleri doğrultusunda yürütülmektedir. Aksi takdirde güçlü olanın haklı olduğu ve ekonomik olarak daha korunmasız ama nicelik olarak daha fazla olan çalışanların mağdur olmaları söz konusu olacaktır. Bu açıdan hukuk kuralları çalışanların haklarını koruma özelliklerine sahiptir. Herkesin haklarının çerçevesi bireysel veya toplu iş ilişkileri bağlamında hukuk normları ile düzenlenmiştir.

Çalışma ilişkilerinde işçi ve işverenlerin birbirlerine karşı sorumlulukları bulunmaktadır. İşverenin talimatlarına uygun olarak iş görme, işveren ile rekabet etmeme ve sadakat borcu içerisinde hareket etme, çalışanların işverene karşı temel sorumluluklarını oluşturmaktadır. Çalışanın korunması ve gözetilmesi, çalışanlara eşit davranılması ve emeğinin karşılığı olan ücretin ödenmesi de İş Kanunu çerçevesinde işverenin çalışanlara karşı temel sorumluluklarını oluşturmaktadır.

Çalışanın emeğinin korunması meselesinde birçok konudan bahsedilebilir ancak bu yazı emeğin karşılığı olan ücretin ödenmesi hususuna odaklanmıştır. Ücret, çalışanın geçimini sağlamadaki en önemli kazanımıdır. Çalışanların büyük çoğunluğu alacağı ücret ya da maaş için çalışma hayatında yer almaktadır. İşverenin de, ücretin çalışan için önem düzeyini bir an olsa bile aklından çıkarmaması, çalışma barışının oluşturulmasında önem taşımaktadır. Bu kapsamda kendi iç hukuk normlarımıza ışık tutacak olan ILO'nun 1949 yılında kabul ettiği 95 sayılı Ücretlerin Korunması Sözleşmesi, ülkemizde 1961 yılında kabul edilmiştir. Yine çalışma hayatında yer alan tüm düzenlemeler için rehber niteliğinde olan yürürlükteki 1982 Anayasası'nın 55. Maddesi "Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır." şeklinde düzenlenmiştir. Yürürlükte olan 4857 sayılı İş Kanunu'nda, bir iş ilişkisinin hukuki boyut taşımada çok önemli olan iş sözleşmesi için "Bir tarafın (işçi) bağımlı olarak iş görmeyi, diğer tarafın (işveren) da ücret ödemeyi üstlenmesinden oluşan sözleşmedir" şeklinde tanım yapılarak, işverenin çalışanlara karşı birçok sorumluluğu olmakla birlikte ücret ödeme hususunun temel görevi olduğu vurgulanmıştır. Çalışanın emeğinin karşılığı olan ücretin ne kadar olacağı sorusunun tam olarak karşılığı hukuki metinlerde bulunmamakta olup, ücret serbest piyasa ekonomisi kuralları içerisinde işveren ile işçi arasında belirlenmektedir. Bu süreçte çalışanı hukuki anlamda koruyacak olan ise asgari ücret uygulamasıdır.

Çalışma hayatı içerisinde tüm pozitif hukuk kurallarına rağmen çalışanların emeklerinin karşılığını alamadıkları durumlar da olabilmektedir. Emek ya da alın teri neticesinde çalışanların hak'larını almaları ve başkalarına muhtaç olmadan yaşamlarını sürdürebilmeleri toplumdaki huzurun sağlanmasına katkı sağlayacaktır. Nasıl ki açlık, işsizlik toplum için bir tehlike oluşturuyorsa insanların hak ettiklerini alamamaları, eksik almaları da toplumda huzursuzluğa neden olacaktır. Alın teri, dinimizde de kutsal sayılan değerlerden bir tanesidir. "İnsan için yalnız kendi çalıştığına karşılığı vardır" (en-Necm, 53/39). Ayette sadece çalışma hayatındaki emeğin karşılığı anlatılmamakla birlikte insanın kendi emeğinin karşılığı olan kazancın kutsal olduğu vurgulanmaktadır. Bir hadis-i şerifte de "İşçinin ücretini (alın) teri kurumadan önce ödeyiniz" (İbn Mâce, "Ruhun", 4.) buyrulurken, hak edilen ücretin geciktirilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. İşveren, kâr elde ederek daha fazla kazanma güdüsüyle hareket ederken, çalışanların da kendi ihtiyaçlarının olabileceğini unutmamalıdır. Alın terini koruyucu birçok hukuki düzenleme olmakla birlikte başkasının emeğinin karşılığını vermemek ya da gasp etmek kul hakkı¹ olarak insanın karşısına çıkabilmektedir. Özellikle ahiret hayatı açısından kul hakkı konusunun çok önemli olduğu hesaba katıldığında, gerek işverenlerin (çalışanların ücretinin zamanında ödenmemesi, eksik ödenmesi vb.) gerekse de diğer çalışanların (başkalarının çalışmalarını kendileri yapmış gibi gösterme, diğer çalışanlar hakkında olumsuz bilgiler yayarak terfi ya da başka ödül almalarını engelleme vb.) birbirlerinin alın terinin karşılığını korumaları konusunda ne kadar hassas olmaları gerektiği açıktır.

İslam dininde dünya hayatında geçimi sağlayabilmek için çalışmak kutsal görülmüştür. Öyle ki bu durum, dünyevileşmeyi artırmadığı gibi tamamen ahiret hayatına uygun bir yaşayış anlamına gelmemelidir. Dünya ve ahiret dengesini kurma yaklaşımı, kapitalizmin gelişmesinde önemli etkisi olan Protestanlık anlayışından farklıdır. Protestanlık üzerine ciddi çalışmaları olan Max Weber, 'ahirette rahat etmek isteyenlerin bu dünyada daha çok çalışmaları gerektiği' anlamlarına gelecek telkinler ile insanların çalışma hayatında daha fazla yer almalarının sağlandığını iddia etmektedir. Öyle ki Protestan Kalvinizm anlayışında "Kulun temel hedefi Tanrının şanını yüceltmek olmalıdır. O halde Tanrı katında seçkin ve sevgili kul olma, dalgın bir inziva halinde içe kapanmakla veya feodal savruk bir yaşama düzeyinde döküp saçmakla ve gününü gün etmekle değil, çağrıldığına inandığı iş'te (meslekte) gösterişsiz fakat her dakikaya hakkını veren disiplinli bir çalışma ile Tanrının şanını yüceltmekle mümkün olabilmektedir"² ifadeleri ile sadece dünya hayatına odaklanılmış bir insan profili ortaya çıkarılmak istenmektedir. Oysa ki Müslüman için hayat sadece dünya hayatından ibaret olmadığından birçok hususta ölçülü hareket etmek, dünya hayatına aldanarak ahireti unutmamak anlayışı hakimdir. Bu durum bir hadisi şerifte şu şekilde karşılık bulmuştur: "Sizin en hayırlınız dünyası için ahiretini, ahireti için dünyasını terk etmeyendir" (Kenzü'l-Ummal, 3/238, hn: 6336). Dünya hayatında Müslümanın tembel ve başkalarına el açan pozisyonunda olması çok hoş karşılanmayan bir durumdur. "Allah'ın sana verdiği servet ile ahiret yurdunu ara; dünyadan da nasibini unutma; Allah sana nasıl iyilik

---

¹ Kul hakkının tövbesi hak sahibi ile ödeşmek, helalleşmektir. Aksi takdirde ahirette muhakkak kulun karşısına çıkacaktır. (Çelik, Taha (2021), Ayet ve Hadisler Çerçevesinde Bir Genel Kabulün Tahlihi: "Affı Olmayan Günahlar" Meselesi, *Bilimname*, XLIV, s. 155).

² Akt. Bodur, H. Ezber (1990), "Modern Kapitalizmin Doğmasında Dinin Rolü", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (9), s. 96.

ettiyse sen de öyle iyilik et..." (Kasas, 28/77) şeklinde sadece ahiret hayatına odaklanan bir yaşam anlayışı yerine ölçülü bir yaşam tavsiye edilmektedir.

Dinimizde emeğin kutsal kabul edilişi ve karşılığının vakit geçirilmeden ödenmesi gerekliliği ile ilgili ayet ve hadislerle birlikte, halis niyet ile çalışanın emeğinin hakkını ödemenin karşılığını anlatan aşağıdaki kıssayı okuyucuların bilgilerine sunmak isterim.

"Geçmiş zamanlarda yağmurdan kaçarak mağaraya sığınan üç kişi, bir kayanın yuvarlanıp mağaranın ağzını kapatması üzerine çaresiz kalmışlar ve sadece Allah rızası için yaptıkları iyi amelleri zikrederek Cenab-ı Hakk'a yalvarmışlar. Bu üç kişiden birincisi yaşlı ana babasına olan hizmetini, ikincisi ise Allah rızası için iffetli hareket ettiğini anlattıklarında mağaranın ağzını kapatan kaya biraz aralanmıştır. Üçüncü kişi de belli bir miktar pirinç karşılığında tuttuğu işçinin takdim edilen ücreti almadan gitmesi üzerine o pirinci her sene ekip yetiştirerek karşılığında bir sürü sığır alıp çoban tuttuğunu anlatmış, daha sonra ücretini almaya gelen işçiye sürüyü ve çobanını alıp götürmesini söylemiştir. Şaşkınlık içinde kalan işçi sürüyü ve çobanı alıp gitmiş, olayı anlatan şahıs da 'Allah'ım! Sen de biliyorsun ki ben bunu sadece senin rızan için yaptım' diyerek mağaranın açılması için Allah'a yalvarmıştır. Bunun üzerine Allah kayanın açılmasını ve onların mağaradan kurtulmasını sağlamıştır. Kısacası iyi niyet ve ihlasla işledikleri ameller, onların ahirette olduğu gibi dünyada da kurtuluşlarına vesile olmuştur."³

---

³ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hadislerle İslam Ansiklopedisi* (3. Cilt), s. 142-143.